

УДК 336.71(497.1)“1920/1926”
339.727.22(497.1:410)“192”

DOI: <https://doi.org/10.31212/kapital.2023.23.ale.99-129>

Др Ранка Гашић*

ЕНГЛЕСКА ТРГОВИНСКА БАНКА У БЕОГРАДУ 1920–1926.

Апстракт: У чланку је реч о деловању *Енглеске трговинске банке* у Београду 1920–1926, филијале *British Trade Corporation* из Лондона, које до сада није било истражено. Указује се на даље путеве истраживања које отвара мрежа домаћих акционарских друштава у области рударства и домаћих мануфактурних трговина које је ова банка кредитирала, као и на значај њеног краткотрајног деловања у Београду у контексту дуже историје утицаја британског капитала у Југославији.

Кључне речи: *Енглеска трговинска банка, British Trade Corporation*, британски капитал, рударска акционарска друштва, београдске мануфактурне фирме

Активност *Енглеске трговинске банке* која је у Београду радила у периоду од 1920. до 1926. представља један релативно непознати сегмент историје утицаја британског капитала на нашим просторима, посебно на територији данашње Србије.

Током 19. века британски капитал је био заинтересован за руднике у Србији, почев још од 1830-их година,

---

* Научни саветник, Институт за савремену историју, Београд, rankagasic@gmail.com

када су поједини закупци испитивали могућности експлоатације. Средином 19. века неке финансијске групе из Велике Британије оснивале су акционарска друштва и добијале концесије за рударска истраживања, али су она, углавном, имала ограничена средства и њихов рад није уродио плодом. Британски финансијери у ово време нису били толико заинтересовани за српске руде, колико за прекоморске земље.¹ Тек у међуратном периоду почиње озбиљна експлоатација домаћих рудника од стране британских финансијских група. Значајније учешће британског капитала у домаћим рудницима, а и у неким другим привредним гранама (текстилна индустрија, бродарство, саобраћај) може се пратити током 1930-их година.

Пре Првог светског рата било је покушаја да се британски капитал преко банке пласира на тржишту Србије. Прве вести о могућности оснивања енглеске банке у Србији датирају још из 1883. године, када су неки банкар, трговци и један члан Парламента, у име једног приватног друштва са великим капиталом, имали намеру да у Београду оснују банку са филијалама по Србији, која би посредовала између британских и српских предузећа и у чијој дирекцији би било и неколико Срба.² У мају 1912. појављују се вести о „српско-енглеском конзорцијуму“ који је требало да оснује банку са капиталом од 25 милиона динара (франака), а већ у септембру исте

---

1 Види: Danica Mlić, „Zakupci iz Engleske u srpskim rudnicima do Prvog svetskog rata“, *Jugoslovensko-britanski odnosi. Saopštenja sa Okruglog stola, održanog 23–25. septembra 1987. u Kragujevcu, povodom 150 godina od dolaska prvog britanskog konzula u Srbiju*, ur. Petar Kačavenda, (Београд: Институт за савремену историју, 1988), 135–148.

2 Андреј Митровић, *Стране банке у Србији 1878–1914*, (Београд: Стубови културе, 2004), 151.

године појављује се и вест о оснивању *Енглеско-српске банке а.д.*, са капиталом од пет милиона динара (франака). Издата је дозвола за отварање банке, али банка није никада почела са радом, вероватно зато што су уследили ратови. У јавности 1913. кружиле су и вести о намери неког енглеско-америчког труста који се састојао од транспортног друштва, друштва за некретнине и индустријско-рударског друштва да у Србији отвори банку.³ Ништа од тога се, међутим, није реализовало.

У периоду непосредно после Првог светског рата, пошто су створени ближи контакти између Краљевине Србије (потом Краљевине СХС) и Велике Британије у условима ратног савезништва и школовања бројних ратом ометених српских ученика и студената у тој земљи⁴, отворила се и могућност нових пословних веза и улагања британског капитала. Британска влада је после Првог светског рата одобрила кредит од 26 милиона фунти стерлинга, са читавим системом олакшица, намењен јачању енглеског извоза у неколико земаља, међу њима и у Краљевину СХС.⁵ Прави продор британског капитала почео је, међутим, оснивањем банака.

Како је тачно дошло до отварања *Енглеске трговинске банке* у Београду 1920. године? У току Првог светског рата, 1917. године, у Лондону је основана огра-

---

3 Митровић, *Стране банке*, 140–141, 151. Види такође: Аноним, „Енглеско-српска банка“, *Српске новине* 3. 10. 1913.

4 О томе види: Ranka Gašić, *Beograd u hodu ka Evropi. Kulturni uticaji Britanije i Nemačke na beogradsku elitu 1918–1941*, (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2005), 162–185; Miloš Paunović i dr., *Izbeglištvo u učionici. Srpski studenti i đaci u Velikoj Britaniji za vreme Prvog svetskog rata*, (Beograd: Centar za sportsko nasleđe jugoistočne Evrope, 2016).

5 Архив Југославије (даље: АЈ) фонд 69, Министарство вера КЈ, 11-26, Извештај Енглеске трговинске банке Министарству вера од 6. 3. 1920.

низација под називом *British Trade Corporation*, чији је задатак био да подржава британску трговину и производњу у разним деловима света, на првом месту у британским колонијама. Ова организација је требало да послује у страним земљама, али под контролом британских финансијских група које су стајале иза ње, а не држава у којима би пословала.⁶ *British Trade Corporation* је у Београду основала *Енглеску трговинску банку*, као домаће акционарско друштво са главницом од пет милиона динара.⁷ Ова банка била је, у ствари, заступништво, односно заједничка филијала групе лондонских новчаних завода (*London & Westminster Bank, Martin's Bank, Barclay's Bank, Lloyd's Bank*) и све акције су биле у њиховим рукама. Филијала је почела са радом 8. марта 1920. у Кнез Михаиловој 20. Иако у власништву приватних банака, она је заправо била представник британског Министарства трговине. Њен задатак је био да служи као веза између југословенских банака и лондонског финансијског тржишта.⁸ Поред тога, она је обављала банкарске послове за све британске трговинске и привредне установе у земљи, трансакције у вези са британском трговином са Југославијом, и давање помоћи југословенским фирмама које су одржавале пословне везе са Британијом. Банка је и сама финансирала одређене финансијске подухвате, али то није обухватало и индустрију. Дакле, намера је била да се путем ове банке

---

6 British Trade Corporation, HC Deb 26 April 1917 vol 92 cc2568-70 (приступљено 10. 11. 2023, <https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1917/apr/26/british-trade-corporation>).

7 *Енглеска трговинска банка* је београдска филијала *British Trade Corporation*, и у даљем тексту се под овим називом подразумева само филијала у Београду.

8 АЈ 69,11-26, Извештај Енглеске трговинске банке Министарству вера од 6. 3. 1920.

помогну трговинске везе, а не да се тако пласира британски капитал.⁹ Фаза улагања британског капитала у индустрију, посебно рударство, уследиће тек касније, током 1930-их година.

За историју ове банке, као и интересовања британског капитала за ове просторе, од значаја је, поред *British Trade Corporation* из Лондона, још и *Anglo-Austrian Bank* из Беча. Она је основана у Бечу још 1863, и имала је разгранату мрежу филијала на територији Аустро-Угарске, а касније Аустрије и Чехословачке. Одмах по распаду Аустро-Угарске британски финансијски и политички кругови кренули су у акцију спасавања британског капитала уложеног у новчане заводе Аустро-Угарске, и ова банка је стављена под контролу *Bank of England* а њено седиште пренето у Лондон. Године 1926. променила је назив у *Anglo-International Bank*, јер је тада највећи део њених послова у Аустрији прешао на бечки *Creditanstalt*, а ова банка је тако постала један од највећих деоничара тог бечког новчаног завода који ће касније доживети колапс, 1931. године.¹⁰ Исте 1926. године, *British Trade Corporation* се фузионисала са *Anglo-Austrian Bank* у *Anglo-International Bank*, чиме је *Енглеска трговинска банка* у Београду престала да постоји. До краја 1926. године ова банка је ликвидирала своје послове у Југославији. Према извештају британског посланства у Београду, тада је нестало „једно од ретких британских предузећа“ у овој земљи, али је истовремено „уклоњена

---

9 *Britanski kapital u Jugoslaviji 1918–1941. Njegova ekonomska, politička i obaveštajna uloga*, (Београд: Управа за координацију рада научних института, Институт за историјска питања, 1951), 97–98.

10 Fritz Weber, *Vor dem großen Krach: Österreichs Banken in der Zwischenkriegszeit am Beispiel der Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe*, (Vienna: Böhlau Verlag, 2016).

опасност да буде ликвидирано услед губитака .... због рђавог управљања и непоштених радњи неких службеника“. Банка је претрпела озбиљне губитке, у висини од 150 000 фунти.¹¹

Anglo-International Bank, са седиштем у Лондону, од тада ће постати главни носилац продора британског капитала на Балкан.¹² Она је почела са радом у октобру 1926, са почетним капиталом од 2,36 милиона фунти, а њени главни акционари су били *Bank of England* и група *Glyn, Mills & Co*. Њена основна активност била је давање зајмова иностраним банкама.¹³

После Првог светског рата Беч и Пешта су полако губили водећи положај, док је Праг све више постајао банкарски центар за Балкан.¹⁴ Потребно је, ради разумевања канала којима је британски капитал доспевао у Југославију, као и анализе мреже клијената *Енглеске трговинске банке* у Београду, поменути укратко и путеве британског капитала у банкарству Чехословачке и

---

11 Од те суме, само је Влада Краљевине СХС у време ликвидације банке дуговала 25 000 фунти, на име потраживања од ликвидираних Балканских банке, о чему је Апелациони суд донео донео пресуду против Владе. (*Britanci o Kraljevini Jugoslaviji. Godišnji izveštaji Britanskog poslanstva u Beogradu 1921-1938*, knj. I (1921-1930), prir. Živko Avramovski, (Beograd: Arhiv Jugoslavije – Zagreb: Globus, 1986), 383–384.

12 Božidar Jurković, *Das auslaendische Kapital in Jugoslawien*, Diss. Stuttgart, 1940, 252; Mirko Lamer, *Wirtschaftliche Verflechtungen Suedslawiens. Ein Beitrag zum Problem der Eingliederung der suedslawischen Volkswirtschaft in die Weltmarktwirtschaft*, (Zagreb: Grafika, 1933), 60.

13 Geoffrey Jones, *British Multinational Banking, 1830–1990*, (Oxford, Clarendon Press, 1995) 229–231.

14 Vladimir Rozenberg, *Inostrani kapital u jugoslovenskoj privredi*, (Beograd, b.m., 1937) 3–8; Lamer, *Weltwirtschaftliche Verflechtungen*, 52.

Југославије, као држава наследница Аустро-Угарске. У Чехословачкој су раније филијале *Anglo-Austrian Bank* биле реструктурисане и претворене у домаћу, *Anglo-Czechoslovak Bank*, са седиштем у Прагу. Та банка је почела да ради у априлу 1922, и до 1927. све деонице припадале су *Anglo-Austrian Bank*. Пословање је отежавао прекид трговачких односа међу државама-наследницама и пораст економске аутархије, рецесија и инфлација, тако да британски капитал у овом делу света није имао много успеха у првој послератној деценији. У том смислу једини изузетак је била Чехословачка, па је *Anglo-International Bank* до 1927. продале све своје деонице и имовину *Anglo-Czechoslovak Bank*. У Југославији је она 1920-их продала своју филијалу у Загребу *Хрватској есконтној банци*, а филијалу у Београду *Босанској аграрној и комерцијалној банци*. При том је задржала огроман део деоница и места у управним и надзорним одборима у овим банкама. Оне су се касније фузионисале у *Југословенску удружену банку*, једну од највећих југословенских банка у којој је, тако, *Anglo-International Bank* имала огроман утицај. Такође је важно напоменути да су у управном одбору *Anglo-International Bank* седели углавном представници *Bank of England*, као и политички функционери.¹⁵

15 То су били њен председник Херберт Лоренс (Herbert Lawrence), генерални директор Питер Барк (Pyotr Lyvovic Bark), и чланови Надзорног одбора Ото Нимајер (Otto Niemeyer), Гордон Нерн (Gordon Nairne), Александер Хендерсон (Alexander Henderson), Хенри Стракош (Henry Strakosch), Хари Викаунт (Harry Viscount) и Вилијам Баркли Пит (William Barclay Peat). Неки од њих су били и чланови Доњег и Горњег дома Парламента. („Das Schicksaal der Anglobankaktionaeere“, *Die Boerse*, 16. 9. 1926, 5)

Управа и службеници банке

Од оснивања 1920. па до децембра 1922. Управни одбор банке чинили су Милан Стојадиновић и два представника из Британије: James Bruce Clarke¹⁶ и George Darell Cotton. Стојадиновић се бавио локалним клијентима и везом са државним надлештвима. Стојадиновић и Cotton су тада заступали *British Trade Corporation* на београдској берзи. У децембру 1922. Стојадиновић одлази на позицију министра финансија и напушта место у банци.¹⁷ Од тада, према расположивим подацима,¹⁸ у управи банке међу домаћим људима нема представника из Београда, већ само из Хрватске. Они највероватније представљају интерес *Хрватске есконтне банке* која је почетком 1920-их откупила филијалу *Anglo-Austrian Bank* у Загребу. Тако се, као један од заменика директора 1926. године помиње Г. О. Утјешеновић-Острожински,¹⁹ а као прокуристи извесни Н. Томичић и М. Мојић.²⁰ Вероватно је реч о Милану Мојићу, једном од акционара *Рударско-индустријског а.д. Косово*, које је основано 1922, у време када је ова банка радила у Београду, а чији је главни купац био 1930-их година управо рудник Трепча, тада у власништву британског капитала. Велики акционар овог а.д. био је Милош Савчић и *Прометна*

16 Кларк је касније отишао на дужност директора Енглеко-пољске банке у Варшави (*Britanski kapital*, 99).

17 Milan Stojadinović, *Ni rat ni pakt: Jugoslavija između dva rata*, (Rijeka: Otokar Keršovani, 1970), 152–154.

18 Подаци су преузети из публикације *Compass, Finanzielles Jahrbuch* (даље: *Compass*), која представља једини расположиви извор информација о руководству банке.

19 Постоји податак да је Острожински извршио самоубиство после неке проневере новца. (*Britanski kapital*, 99).

20 Заступник и директор А Е Еаугес Gardner, заменици директора Г. О. Утјешеновић Острожински и А Н Orensteen, прокуристи Ф К Jarosh, М. Мојић и Н. Томичић. (*Compass*, 1926, 317).

банка.²¹ Године 1924. као гувернер *Енглеске трговинске банке* помиње се Лорд Фарингдон – Александар Хендерсон, барон Фарингдон (1850–1934), финансијер британске железнице и власник великог дела деоница у *Manchester Ship Canal*, а такође и политичар.²² А. Е. Bayres Gardner, заступник и директор банке био је 1926. године и директор филијале у Загребу.²³

Међу службеницима банке у Београду, поред Енглеза, радили су и руски емигранти и неки Београђани. Имена руских емиграната не могу се са сигурношћу утврдити. Међутим, постоји веома важна веза између руске „беле“ емиграције и лондонских финансијских кругова. Сер Питер Барк (Sir Peter Bark), директор Англо-Интернационалне банке, који је током 1920-их година више пута долазио у Краљевину СХС као представник енглеских финансијских кругова, био је последњи министар финансија у царској руској влади. Са британским финансијским круговима имао је везе од раније, посебно од 1911. када је постао помоћник министра за трговину и индустрију. Залагао се за реформе управо у то време, када је страни капитал почео да се више интересује за руско тржиште. (Занимљиво је, у том светлу, да је прва мешовита трговинска комора основана у Русији била управо енглеско-руска). Барк је имао важну улогу у *Bank of England*, и њен гувернер

---

21 АЈ, фонд 65, Министарство трговине и индустрије (даље: МТИ), 1181-2165, Списак депонованих акција Рударско Индустријског а.д. Косово за 13. редовни збор акционара 28. марта 1936, за 14. редовни збор 27. марта 1937, за 15. редовни збор 26. марта 1938.

22 Директор James Bryce Clarke, заменик директора George Darell Cotton, гувернер Lord Faringdon, генерални директор A G M Dickson, директор P C West (*Compass*, 1924, 280); Alexander Henderson, <https://www.thepeerage.com/p2983.htm#i29825>, приступљено 1. 11. 2023).

23 *Compass*, 1926, 317; *Britanski kapital*, 99.

Мотагју Норман (Montagu Norman) веома се ослањао на њега у покушајима да створи мрежу финансијских институција у средњој и источној Европи, уз помоћ које би одржао предност британског капитала на европском тржишту. До 1924. Питер Барк је био директор *Anglo-Czechoslovak Bank*, *Banque de Pays de L'Europe Centrale*, *Хрватске есконтне банке* и *Anglo-Hungarian Bank*, а од 1926. *Anglo-International Bank*, која је држала већину деоница у свим поменутиим банкама.²⁴ Њен утицај је био јак и у *Југословенској удруженој банци* створеној 1928. где је председник Управног одбора био такође руски емигрант, Михаил Терешченко.²⁵ (Британско друштво *The International Russian Corporation* добило је и концесију за налазишта антимоана у Крупњу и Зајачи крајем 1930-их година, где су имали ливницу антимоана и олова.)²⁶

Ко су били руски емигранти у Београду запослени у овој банци не може се тачно утврдити без увида у документацију ове банке, која није доступна. То се може претпоставити, на првом месту, пратећи њихов ангажман у фирмама са британским капиталом током целог

24 Пјотр Љвович Барк, касније Sir Peter Bark (1869–1837) руски државник и финансијски стручњак, обављао је више високих функција у руском министарству финансија, трговине и индустрије, а на функцију министра финансија дошао је после пада Столипина 1914. и обављао је током Првог светског рата. Био је веома близак цару Николају II, а после рата је емигрирао у Лондон. Петер Барк је за своје заслуге на овом пољу добио титулу витеза од краља Џорџа V. (Bernard Pares, "Obituary. Sir Peter Bark", *The Slavonic and East European Review*, vol 16, no 46, 1937, 189–193; "The banker for all seasons", (приступљено 5. 11. 2023, <http://www.royal-betrayal.uk/page.cfm?page=7>); "Mr Peter Bark in Belgrade", *The Belgrade Economic Review* 11/1927, 249–250).

25 *Британски капитал*, 100–104: *Compass*, 1938, 107–113; „Југословенска удружена банка“, *Анализа биланса* 16/1936, 18. април, *Анализа биланса* 16/1937, 17. април, и *Анализа биланса* 16/1940, 20. април.

26 Jurković, *Das auslaendische Kapital*, 314.

међуратног периода. Најоснованија је претпоставка да је Јаков Хлитчијев (1886–1963), професор београдског универзитета, имао неку функцију у овој банци. Хлитчијев је био инжењер поморства, предавао је на Грађевинском и Машинском факултету у Београду, а био је и члан САНУ од 1955. Он је наиме, био 1920-их година директор рударског предузећа *Устипрача а.д.* за истраживање терена у Босни. Та фирма је основана 1924. и депоновала је свој капитал од два милиона динара управо у Енглеској трговинској банци. У њој су били ангажовани, као оснивачи, али и геолози, још и Димитрије Красенски, професор универзитета (на Архитектонском факултету), и Валентин Гајдуков и Алексије Донецки, трговци и индустријалци. На везу са Енглеском трговинском банком упућује и име Драгомира Стојадиновића (брата Милана Стојадиновића), који је такође био један од оснивача *Устипраче а.д.*²⁷ Хлитчијев је такође био један од оснивача *Југословенског оникса а.д.* 1934, чији је власник био Јулиус Ханау, главни британски обавештајца у Београду 1930-их година, и један од оснивача *Калне а.д.* 1939, у власништву Скота Ферфакса (*Scott Fairfax*).²⁸ Чиновник Сергије Арефјев је сасвим сигурно био ангажован од стране *Енглеске трговинске банке*, мада, такође, није познато каква је била његова функција. Био је делегат ове банке код *Југословенске експрес агенције* у Дубровнику. Касније је Арефјев био прокуриста, члан управе и на крају председник *Trosnyk Mines Ltd.* од 1936, и акционар и функционер *Mines Development Co.* из Лондона које се бавило прибављањем рударских права и вршењем истраживања у Југославији, као и акционар *Трепџа Mines Ltd.*²⁹ За остале руске емигранте ангажоване у фирмама

27 АЈ 65, 1237/2221, Устипрача а.д.

28 *Britanski kapital*, 142.

29 *Britanski kapital*, 204, 220, 221.

са британским капиталом 1930-их још је теже, за сада, доказати да ли су били ангажовани у *Енглеској трговинској банци*.

За сада је познато да су у банци били запослени неки Београђани: Градимир Козомарић, правник, економиста и новинар³⁰, Драган Милићевић, касније секретар Индустијске коморе³¹, Славко Сиришчевић,

---

30 Градимир Козомарић је рођен у Скопљу, 31. јула 1898. Дипломирао је права, економију и политичке науке у Оксфорду 1920. Једно време потпредседник и благајник Југословенског удружења новинара, уредник *Трговинског гласника*, *Времена*, *Југословенског Гласника*. Основао је 1923. *Привредни преглед*. Радио је 1920-их година неко време и у британском конзулату. Од 1932. био је београдски дописник *Times*-а. Био је шеф Филмске секције ЈРЗ, основане 1938. године. Од 1938. до 1939. директор агенције *Авала*. Године 1940. основао је и водио све до 1941. пропагандну и обавештајну агенцију *Британова*, у згради Игуманове задужбине. Све време је био дописник *Times*-а. Бавио се обавештајним радом од 1939 до 1941. Године 1941. покушао је да побегне преко Котора, али није успео. Ухапшен је и одведен у Матхаусен, где му се од 1942. губи траг. (*Britanski kapital*, 97 и даље, 204; АЈ, фонд Public Record Office (PRO), FO 371/20435, ролна 412, R 142/142/92, R. Campbell, Списак водећих људи у Југославији 1. 1. 1936; Драган Тешић, *Југословенска радикална заједница у Србији 1935–1939*, (Београд: Институт за савремену историју, 1997, 361).

31 Драган Милићевић је био секретар Индустијске коморе у Београду. Био је члан Надзорног одбора Југословенског кредитног завода, управног одбора САРТИД-а, као и функционер у Радију а.д. Објављивао је радове у СКГ. Један од оснивача Југословенско-британске трговинске коморе у Београду 1939. Присутан у Лондону 11. маја 1939. када је основано при London Chamber of Commerce одељење за англо-југословенску трговину. У извештају управног одбора Радија а.д. за раздобље 1941–44, каже се да је „њихов друг Д. Милићевић стрељан од Гестапоа“. (*Britanski kapital*, 97 i dalje, 204; Радио а.д., *Анализа биланса 14/1936*, 4. април; *Compass*, 1938, 275; Обрен Благојевић, *Економска мисао у Србији до II светског рата*, (Београд: САНУ, 1980), 842; “A New Bid to Expand Anglo-Yugoslav Trade”, *South Slav Herald* 22

економиста из Сплита који је између два рата живео у Београду³², Жозета Драгутиновић, секретарица Милана Стојадиновића и његовог брата Драгомира, као и Петар Јањушевић, енглески ђак, који је од 1916. био уписан у колеџ Вилсон у Вокингему (Wilson College, Wokingham) у Редингу близу Лондона, и школован о трошку Српског Потпорног Фонда (*Serbian Relief Fund*).³³ Јањушевић је до 1941. сарађивао са Јулиусом Хануом, а после рата радио као преводац UNRRA-е, и од 1947. код амбасаде САД.³⁴ Сви поменути службеници ове банке радили су крајем 1930-их година за британску обавештајну службу.³⁵ Козомарић и Милићевић су страдали у Другом светском рату, док је Славко Сиришчевић после рата живео у Хрватској, и бавио се проучавањем поморске привреде и туризма. То су, иначе, управо делатности за које је британски капитал између два рата био заинтересован.

и 23/1939, vol VII, 16 jan-16 feb, 1; “Anglo-Yugoslav Trade Moves in London”, SSH 6 i 7/1939. vol VIII, June, 4).

- 32 Славко Сиришчевић (Сплит, 1894 – Сплит, 1981) био је хрватски и југословенски економист. Дипломирао је економију на Економско-комерцијалној високој школи у Београду 1941, а докторирао право на Правном факултету у Сплиту 1975. Од 1920. до 1941. живео је у Београду, где је био директор низа предузећа, и обављао разне функције у Министарству иностраних послова. Након Другог светског рата бавио се проучавањем јадранске привреде, туризма и поморства. (Slavko Sirišćević, приступљено 4. 11. 2023, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=56220>; АЈ, фонд 334, Министарство иностраних послова КЈ, персонална досијеа, досије Славка Сиришчевића).
- 33 Рауновић и др., *Izbešlištvo u učionici*, 192, 194.
- 34 *Britanski kapital*, 250. Рођен 21. 6. 1902, студирао за време Првог светског рата у Редингу (Убавка Остојић Фејић, „Списак питомаца Српског Потпорног Фонда“, *Miscellanea* 20, 1990, 115–125). Касније је био акционар Радија а.д, Бритраде а.д. и А.Б.Ц. трговачког а.д. (АЈ 65, 1266/2250, Радио а.д.; АЈ 65, 1250/2234, Britrade а.д.; АЈ 65, 1246/2230, А.Б.Ц. трговачко а.д.).
- 35 *Britanski kapital*, 99.

Домаћи клијенти Енглеске трговинске банке

Краљевина СХС је преко ове банке 1925. склопила зајам у Великој Британији за Управу државних монопола, на подлози дувана, у износу од једног милиона фунти стерлинга. Зајам је закључио Стојадиновић, као министар финансија, а део овог новца био је намењен Народној банци. Зајам је добијен од „групе Ротшилд-Аполо-Аустријска Банка“, како наводи лист *Економист* из 1925.³⁶ То је, свакако, био и најважнији посао који је ова банка обавила у време свог деловања у Београду. Уједно, то је и једини сигуран податак који постоји о неком од послова ове банке у Београду. О свим другим њеном пословима може се само посредно закључивати, пошто нису доступни подаци из извора, док литература практично не постоји. Веома је основана претпоставка, такође, с обзиром на делокруг и задатак ове банке, да је она посредовала и у случају склапања уговора бар два домаћа акционарска друштва са британским финансијским групама: *САРТИД а.д.* и *Рудар а.д.* *САРТИД а.д.* (Српско Акционарско Рударско Топионичко Индустијско Друштво) основано је 1913. од стране *Повлашћеног аустроугарског друштва државних железница (СТЕГ)* (које је имало домене у Бечу и Букурешту) уз помоћ приватног српског капитала.³⁷ Друштво *САРТИД*

36 Аноним, „Стање Народне банке“, *Економист*, 1.5.1925, 415–416; Звонимир Кулунџић наводи податак да је Енглеска трговинска банка примила 2,600 фунти стерлинга на име провизије за закључење овог зајма. (Zvonimir Kulundžić, *Politika i korupcija u kraljevskoj Jugoslaviji*, (Zagreb: Stvarnost, 1968), 643–644).

37 Акционарски капитал је био изузетно велики за то време – четири милиона динара. Фирма се бавила рударско-геолошким истраживањима терена у Источној Србији (Рудна Глава и Мајданпек) и у Грчкој (рудник Птон). Приватни српски акционари били су Ђорђе Вајферт, Фердинанд Грамберг и Давид Симић. (Mileta Gujanić, Jovan Stojković, *Istorijat proizvodnje*

је већ 1922. постигло споразум са лондонском фирмом *Vickers Armstrong Ltd.* око финансијске и индустријске подршке, па су повећали капитал са 7,5 на 15 милиона динара. Даглас Викерс (*Douglas Vickers*) лично, и Едвард Меч, директор друштва *Vickers Armstrong Ltd.* ушли су у Управни одбор *САРТИД*-а од 1923. У овоме је врло вероватно посредовала Енглеска трговинска банка, на шта указује и податак да је службеник банке Драган Милићевић био и члан Управног одбора *САРТИД*-а. Одмах по закључењу споразума са енглеском фирмом, *САРТИД* је отпочео изградњу Бродоградилшта у Смедереву. Иначе, у Управном и Надзорном одбору друштва и међу великим акционарима 1920-их налазе се представници *Хрватско-Славонске земаљске хипотекарне банке* (Макс Антић), *Подунавског трговачког друштва* – касније *Јадранско-подунавске банке* (Стеван Карамата), *Решичке фабрике из Букурешта*, *Босанске банке* (Алекса Божичковић), *Извозне банке*, *Београдске уједињене банке*, *Љубљанске кредитне банке* и *Прометне банке* (Милош Савчић).³⁸ Управо су неке од ових банака – *Хрватско-Славонска земаљска хипотекарна* и *Босанска банка* ушле касније фузијом у *Југословенску удружену банку*³⁹ која је била један од значајних носилаца британског капитала. Од 1923/24. године у Управном одбору друштва је и Рудолф Штајнер, директор *Allgemeine Bodenkreditanstalt* из Беча, што представља такође директну везу са британским капиталом, јер је Золтан Хајду, представник борда директора *Anglo-*

---

gvožđa i čelika u razvoju industrije Srbije. 100 godina SARTID-a, приступљено 10. 11. 2023, https://industrijskisindikats.org/userfiles/file/Istorija%20SARTID-a%201913-2013_.pdf.

38 АЈ 65, 1184-2168, Извештаји управног одбора и спискови акционара *САРТИД* а.д.

39 *Compass*, 1938, 107–113.

International Bank, истовремено, управо од 1922, био и члан борда директора *Allgemeine Bodenkreditanstalt*-а, што указује на директну контролу овог завода од стране *Anglo-International Bank*.⁴⁰

Акционарско друштво „Рудар“ основано је 1920. са капиталом од два милиона динара. Истраживали су терене око Новог Брда. Године 1925. закључили су уговор са лондонском фирмом *Johnson, Matthey and Co.*, која је требало да преузме ова истраживања, али је тај уговор већ следеће године отказан. Међутим, 1926. године закључили су уговор са *Selection Trust & Co.* У то време *Енглеска трговинска банка* је још увек имала филијалу у Београду (до краја те године), и врло је могуће да је она у овоме такође посредовала. Значај уласка *Selection Trust & Co.* у рударство Краљевине Југославије је веома велики. Ово друштво, основано у Лондону 1923, започело је истраживања и експлоатацију руда у области Трпче и добило велику концесију од државе. *Trepča Mines Ltd.* основано је у Лондону 1927, а у Београду је отворило фирму 1930. Током 1930-их година у интересну сферу *Selection Trust*-а спадали су *Trepča Mines Ltd.*, *Kopaonik Mines Ltd.*, *Novo Brdo Mines Ltd.*, *Zletovo Mines Ltd.* и *Allatini Mines Ltd.*

Према информацијама које потичу из извора Државне безбедности социјалистичке Југославије, која је на првом месту пратила трагове британске обавештајне службе, банка је имала неколико клијената међу домаћим трговачким фирмама: Абрамовић, заступник

---

40 Списак акционара за пословну 1923/24. годину, (АЈ 65, 1184-2168, САРТИД а.д.); Fritz Weber, *Vor dem großen Krach: Österreichs Banken in der Zwischenkriegszeit am Beispiel der Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe*, (Vienna: Böhlau Verlag, 2016); „Die Fusion noch nicht perfekt, aber bereits vom Exekutivkomitee genehmigt“, *Der Tag*, 9. 10. 1939, 1.

енглеских текстилних фабрика; Анастас Павловић; Месаровић и Павловић; Нисим Алкалај; Миша Полићевић и друг; браћа Аруети и Аца Динић; Марко Вулетић, Гавриловић и комп; Јефта Павловић и комп; браћа Вишацки.⁴¹ То готово сигурно није потпуни списак клијената ове банке, а могуће да није ни прецизан.⁴² Исти извор наводи да је банка дала кредит извесном руском Јеврејину, Александру Мордереру, ради узимања у закуп фабрике сапуна, као и руском избеглици Григоровичу Барском⁴³, бившем „председнику земаљске думе у Кијеву“, ради отварања ноћног локала у Београду.⁴⁴ Његов син Максим Барски дошао је са оцем, бившим председником Украјинске Раде, после Првог светског рата у Београд. У Одеси је био виши чиновник локалне трговачке банке. У Београду је, наводно, од *Енглеске трговинске банке* добио већи кредит за уређење бара – ноћног локала на углу Поенкареове и Браће Југовића, под фирмом „Music Hall“. Касније је био чиновник *Levant Co. Beograd* чији је директор за Југославију био Јулиус Ханау. Умро је 1932. или 1933. у Суботици под сумњивим околностима.⁴⁵

---

41 *Britanski kapital*, 59, 97 и даље.

42 О могућим клијентима банке међу београдским пословним људима потребно је урадити посебно истраживање. Један од трагова могао би бити и списак људи који су тражили 1912. године да се оснује Енглеско-српска банка. Према наводима А. Митровића, било је девет потписника, од којих су четири били трговци, један и хотелијер, један државни саветник, високи службеник министарства финансија, један инжењер и предузимач. (Митровић, *Стране банке у Србији*, 175.)

43 Могуће је да је реч о потомку Ивана Григоровича Барског (1713–1791), руског царског архитекте (*A Short History of the Ukraine*, (Kiev, 1986), 89).

44 *Britanski kapital*, 98.

45 *Britanski kapital*, 98, 204–205.

О Абрамовићу, заступници текстилних фабрика, и Нисиму Алкалају нема никаквих података.⁴⁶ Такође, за сада нема података о било каквој вези између ове банке и фирме Јефта Павловић и Ко.⁴⁷

У време пословања *Енглеске трговинске банке* у Београду фирму Анастас Павловић водио је његов син Милан. Милан А. Павловић умро је 1924. Не зна се када је и у коју сврху ова фирма добила кредит од *Енглеске трговинске банке*, па није извесно да ли је кредит узео Милан Павловић или његови ортаци, Радомир и Чедомир Петровић, који су наследили фирму. Међутим, познато је да је Милан А. Павловић продавао, између осталог, енглеске штофове на мало и на велико, и да је по томе његова радња постала позната. Био је члан управе *Српске кредитне банке*, председник Београдске трговачке омладине од 1890, Трговачког суда, градски одборник за Београд. Основао је сопствену радњу 1902, и у време Царинског рата трговао је у иностранству, од када вероватно и датирају његове везе са Енглеском. Сигурно је трговао са енглеским фирмама, пошто је познато да му

---

46 У литератури се помиње само извесни др Нисим Алкалај, лекар, који се није бавио трговином. (David Tatjacak, *Beogradski Jevreji i njihova zanimanja od kraja 19. veka do Drugog svetskog rata*, (Београд: Јеврејски историјски музеј Saveza јеврејских општина Србије, 2019), 142.

47 Оснивач фирме, Јефта Павловић, умро је 1896, а његову фирму су наследили ортаци, о којима такође готово да нема података. Фирма Јефта Павловић и Комп. постојала је од 1869; трговали су папиром и канцеларијским материјалом и били једини снабдевач Државне штампарије и Српских новина. Фирма је имала палату у Кнез Михаиловој 41. (Миливоје М. Костић, *Успон Београда. Послови и дани трговаца, привредника и банкара у Београду 19. и 20. века*, (Београд: Библиотека града Београда, Историјски архив Београда, Завод за заштиту споменика културе Београда, 1994), 64–67; *Време*, 24. октобар 1936; *Правда*, 10. 4. 1930).

је после рата остао дуг од 18000 фунти. Милан је 1922. основао трговину мушког штофа и веома је вероватно да је управо тада узео и кредит од ове банке.⁴⁸

Фирму „Месаровић и Павловић“ (мануфактурна трговина) после Првог светског рата водио је Михајло Л. Ђурић, који је био у тој фирми радио од 1902. Он је такође био члан, функционер, а од 1901. и председник Београдске трговачке омладине, а од 1895. директор *Трговинског гласника*. Делатност ове фирме између два рата, али и раније, тек треба истражити. Ђурић је, иначе, био председник *Српско-швајцарске банке* од њеног оснивања, 1920. године, а лично познанство из младости везује га за политичаре и дипломате, Миленка Веснића и Војислава Маринковића.⁴⁹

У фирми „Миша Полићевић и комп“. 1920-их било је три партнера: Миша Полићевић, Исак Татјацак и Милосав Милосављевић. Фирма је основана 1892, када су откупили бечку фирму Нисима Калдерона. Бавили су се мануфактурном трговином. Полићевић и Татјацак били су пореклом из Шапца. Миша Полићевић је водио канцеларију, а послове је водио Исак Татјацак, који је набављао робу у Бечу, Прагу, Милану и Манчестеру. Исак је био лични пријатељ Николе Пашића, у време Првог светског рата трговао је у Солуну, и одлазио бродом у Италију и у Енглеску. Тада је стекао највећи иметак који је уложио у фирму. До разлаза међу ортацима дошло је 1922, када се Исак осамосталио, и подигао фабрику трикотаже „Сава“.⁵⁰ Дакле, ако је ова фирма добила кредит од *Енглеске трговинске банке*, то је морало бити између

---

48 Костић, *Успон Београда*, 68–74.

49 Костић, *Успон Београда*, 68–75.

50 „Миша Poličević i kompanija“, Tatjacak, *Beogradski Jevreji*, 19–22; Костић, *Успон Београда*, 93–94.

1920. и 1922, и то управо због послова у Енглеској које је обављао Исак Татјацак.

Фирма „Браћа Аруети и Аца Динић“ може се наћи у међуратним изворима (1930-их), мада нема података од када она постоји под тим именом. Текстилна фабрика браће Аруети постојала је у Скопљу пре балканских ратова. Њен директор је после 1912. постао Јосиф Амодај, који је са српском војском дошао у Скопље да би основао подружницу београдске фирме Бенциона Булија, власника робне куће.⁵¹ Израило и Јосиф Аруети из фирме „Браћа Аруети и Аца Динић“ били су чланови велике ложе Бене Берит 1930-их.⁵² Такође, познато је да је ова фирма увозила египатски памук.⁵³ Аца Динић је био београдски трговац и градски одборник. Рођен је у Пожаревцу 1883. Током Првог светског рата (1916) борао је у Женеви. Био је председник Мануфактурног трговачког удружења, члан управе Београдске берзе, председник уређивачког одбора *Трговинског гласника*, члан управе Југословенског друштва за заштиту пове-

51 Skoplje. Sukobi u rukovodstvu jevrejske opštine, приступљено 15. 11. 2023, <http://www.makabijada.com/pinkasyu/skoplje.htm>

52 Andrija Radenić, *Bene Berit u Srbiji i Jugoslaviji 1911–1940*, (Jevrejska digitalna biblioteka, приступљено 20. 11. 2023, <https://www.jevrejska-digitalnabiblioteka.rs/>, 62). Међу члановима ложе Србија наводе се Аруети Израило, трговац (фирма Браћа Аруети и Аца Динић, Кнез Михаилова 45), Рајићева 9, и Аруети Јосиф, трговац (фирма Браћа Аруети и Аца Динић), Страхинића Бана 27.

53 „The Association of Merchants of Manufactured Products informed the Chambers of Commerce about the companies which imported Egyptian cotton. Among the mentioned companies were Braća Arueti i Aca Dinić, Nisim B. Aron i Sinovi, Arona Levi Sinovi, Avram S. Koen i Komp, Braća Almuli i Demajo. 9 August 1930“, приступљено 15.11.2023. <https://jdz.arhivbeograda.org/en/search?type=None&name=None&jobtype=None&dateFrom=None&dateTo=None&firstLetter=P&page=1&term=bra%C4%87a%20Arueti>

рилаца у Загребу. Имао је радњу галантеријске робе у Кнез Михаиловој 12, „Аца Б Динић и Ко“.⁵⁴

Фирма „Марко Вулетић, Гавриловић & Со.“ имала је свакако врло тесну везу са овом банком, пошто је у њиховим просторијама у Кнез Михаиловој 20 банка била смештена.⁵⁵ Трговац Марко Вулетић рођен је у Медаку код Госпића 1861, а умро после 1931. У Београд је дошао 1879. Био је члан и функционер, затим и председник Београдске трговачке омладине, у два наврата (пре 1900. и од 1911. до 1921). Покренуо је *Трговински гласник*, који је и уређивао и био његов први директор. Такође је био и управник Трговачке школе Београдске трговачке омладине. За време Царинског рата Српско трговачко удружење послало га је у Лондон да испита ново тржиште.⁵⁶ Свакако његова веза са *Енглеском трговинском банком* потиче управо од те делатности у Лондону, а посебно његова веза са Чедомиљем Мијатовићем, раније српским послаником у Лондону, који је тамо живео почетком 20. века и много радио на успостављању привредних веза између Британије и Србије.⁵⁷ У Београду је између два рата имао радњу ексклузивне женске и мушке одеће.⁵⁸

54 „Аца Динић“, *Ко је ко у Југославији*, (Београд - Загреб: Jugoslovesnki godišnjak, Nova Evropa, 1928), 30.

55 Stojadinović, *Ni rat ni pakt*, 152–154.

56 „Марко Вулетић“, Српски биографски речник Матице српске, том 2, В-Г (Нови Сад: Матица српска, 2006).

57 Чедомиљ Мијатовић је од 1895. до 1903. био, са прекидима, амбасадор у Лондону. Ожењен Енглескињом. Економиста по струци. Пензионисан од 1903, када је дошло до промене династије на српском престолу, али живео у Лондону и помагао српским трговцима током Царинског рата. Од децембра 1918. у Лондону управник канцеларије Краљевско-српске повлашћене трговачке агенције. Умро у Лондону 1932. (*Споменица Београдске трговачке омладине 1880-1930* (Београд: б.и., 1931).

58 Рекламира се у часопису *South Slav Herald*, Marko Vuletić & Co, Ladies' and Gentlemen's Outfitters, Exclusive Styles.

„Браћа Вишацки“ је била фирма Бранислава и Николе Вишацког из Новог Сада, која је имала пословницу и у Београду. Трговали су текстилном робом и увозили је, између осталог, и из Енглеске. Бранислав је 1920. године, када је ова банка отворена, живео у Београду, а Никола у Паризу. У Новом Саду је фирма имала просторије у Дунавској 10, а у Београду до 1924. у Карађорђевој 25, а од августа 1924. у Вука Караџића 18. Браћа Вишацки су били деоничари новоосноване Српске трговачке банке у Новом Саду 1920. године, која је настала од Српске штедионице.⁵⁹

Закључак

Британски капитал је на нашем подручју био заинтересован за рударство, саобраћај, бродарство, туризам и текстилну индустрију. Ово се одражава и у персоналном саставу управе и особља банке, али највише у делатности фирми које је банка финансирала или посредовала у закључивању њихових послова са британским финансијерима. Већина поменутих домаћих фирми бавила се управо текстилном и мануфактурном трговином. Период од краја 19. века, а посебно Царинског рата (1906–1911), посебно је значајан у том погледу, када је била основана и једна српска трговинска агенција у Лондону (почетком 1907). Та агенција је у почетку била поверена *Извозној банци*, а убрзо је прешла у надлежност

---

59 Огласи у: *Застава*, 1. 5. 1920; *Време*, 27. 8. 1924, 6; *Застава*, 15. 7, *Застава*, 12. 12. 1923, *Време*, 6, 7. и 8. 1. 1924, *Време*, 31. 1. 1924, *Застава*, 15. 12. 1923; Бранислав је 1920. купио имање на Бањици и срушио баракe које су на том имању подигли Аустријанци током окупације. Тужили су га београдски трговци Шиђански, Вељковић и Лукић које су Аустријанци били оштетили, и захтевали да им Бранислав плати одштету, али је суд пресудио у његову корист. („Београдска хроника“, *Време* 12. 19. 1924, 5.)

Министарства финансија.⁶⁰ Исте године Србија је потписала и први трговински уговор са Великом Британијом и Ирском, по принципу највећег повлашћења, што је омогућило лакши увоз аграрних производа у Британију. Тада је почео и увоз енглеског текстила.⁶¹ Британски капитал је већ тада показао интересовање за саобраћај, тј. за изградњу Јадранске железнице и за пловидбу до делте Дунава, што је тада спречила Аустро-Угарска.⁶² Како је још 1909. *Прометна банка* проширила посао и на бродарство, речни превоз песка и шљунка, могуће је да је већ тада доспела у фокус интересовања британских финансијера, што тек треба истражити.

Неки од власника фирми које је *Енглеска трговинска банка* кредитирала били су окупљени око Београдске трговачке омладине, чији је дугогодишњи председник, Марко Вулетић, био и власник фирме у чијим просторијама је ова банка била смештена. Његова обимна преписка са Чедомиљем Мијатовићем који је почетком 20. века живео у Лондону, упућује на предисторију успостављања трговинских и финансијских веза са Великом Британијом. За британски капитал у

---

60 Димитрије Ђорђевић, *Царински рат Аустроугарске и Србије 1906–1911*, (Београд: Историјски институт, 1962), 298, 300, 301.

61 Уговор је потписан 17. 2. 1907. (Ђорђевић, *Царински рат*, 504, 505, 506).

62 За пловидбу до ушћа Дунава интересовао се у Лондону Сер Џејмс Сиврајт (Sir James Siveright), бивши министар железница у Капу, који се бавио и Јадранском пругом. Енглески капитал није веровао у рентабилност оваквог друштва. У лето 1906. покренута је акција преко публицисте А. Стида (Steed) и почасног конзула А. Такера за изградњу железнице. Сид је заинтересовао Сер Џејмса, који је успео да створи конзорцијум The Balkan Railway Construction Syndicate. Почетком децембра организован је такође The Anglo-Balkan Syndicate Ltd., али су услови били неповољни за српску владу. (Ђорђевић, *Царински рат*, 311, 315, 316).

међуратној Југославији типично је, такође, и учешће руске емиграције, као и јеврејских пословних кругова.

С обзиром да су путеви британског капитала у овом периоду недовољно истражени, доступни подаци о наведеним фирмама које су добиле кредите од *Енглеске трговинске банке* могу да укажу на даље правце истраживања. У постојећој литератури наводи се да су од ове банке највише имали користи кругови око Радикалне странке, због улоге коју је у томе имао Милан Стојадиновић. Везе пословних кругова са политичарима и у овом случају свакако постоје. На овај траг упућује и лично познанство Михајла Ђурића из фирме „Месаровић и Павловић“ са Миленком Веснићем и Војиславом Маринковићем. Посебно је значајна чињеница да је он био председник *Српско-швајцарске банке* (осн. 1920), пошто је први велики зајам Државне хипотекарне банке после Првог светског рата закључен управо код *Друштва швајцарских банака* 1923.⁶³ Улога Милана Савчића у продору британског капитала није довољно позната, а деловање *Енглеске трговинске банке* указује да то такође треба истражити, посебно имајућу у виду улогу *Извозне и Променте банке* у ранијем периоду, али и почетком 1920-их у *САРТИД-у* и *Рударском и индустријском а.д. Косово*. Милан А. Павловић такође је био повезан са Милошем Савчићем: познато је да је Павловић ангажовао Савчића да пројектује његову приватну кућу⁶⁴, да је Павловић куповао руднике заједно са Давидом Симићем, акционаром *САРТИД-а*, као и да је од 1909. био власник „Прве краљевско-српске

63 Ранка Гашић, „Страни капитал у електрификацији Београда 1918–1941. Случај електричне централе ’Снага и светлост’“, *Токови историје* 2/2014, 11–32, 16.

64 Vesna Aleksić, „Prometna banka a.d. u modernizacijskim procesima u Srbiji u prvoj polovini 20. veka“, *Bankarstvo* 1/2013, 12–33, 16.

повлашћене извозне кланице и фабрике саламе Милана А. Павловића⁶⁵.⁶⁵ Веома је вероватно да је у оснивању и раду ове кланице сарађивао са Савчићем, чија је кланица радила од 1898, што тек треба истражити. Иначе, Британија је у то време испитивана као потенцијално тржиште за увоз прерађеног меса из Србије.⁶⁶

Делатност *Енглеске трговинске банке* представља само кратку епизоду у историји финансијских и трговинских веза између Србије/Југославије и Велике Британије. Ова банка свакако није развила велике послове. Њен значај је у томе што је у периоду непосредно после Првог светског рата, када је владала општа несташица капитала, успоставила и одржала везу између домаће привреде и британских финансијских кругова, која ће се интензивније развити у другој половини 1930-их година, пред Други светски рат. Оснивање *Енглеске трговинске банке* у Београду било је први покушај британског капитала да себи обезбеди утицај на југословенском тржишту преко сопствене банке. После тога, он је кренуо другим путем, стицањем утицаја на већ афирмисане новчане заводе: *Југословенски кредитни завод а.д.* (од 1927), *Југословенску удружену банку а.д.* (*Унион банка*, од 1928.) и *Опште југословенско банкарско друштво а.д.* (*ОЈБД*) (од 1928). У *Југословенском кредитном заводу* био је доминантан утицај *Мађарске есконтне банке* из Будимпеште,⁶⁷ преко које је, између осталих, деловао и енглески капитал, док је у *Унион банци* и *ОЈБД* преко аустријског капитала доминирао утицај британске групе Ротшилд. Тек 1937, у време појачане активности на потискивању немачког утицаја на Балкану, била је

65 Костић, *Успон Београда*, 68–75.

66 Ђорђевић, *Царински рат*, 298, 300, 301.

67 *Britanski kapital*, 58

основана у Београду филијала лондонске банке *Allied Banking Corporation of Great Britain Ltd, London*.⁶⁸

Извори и литература:

Архив Југославије, фонд 69, Министарство вера Кралјевине Југославије; фонд 65, Министарство трговине и индустрије; фонд Public Record Office (PRO); фонд 334, Министарство иностраних послова КЈ

Compass, Finanzielles Jahrbuch 1924, 1926, 1938.

Britanci o Kraljevini Jugoslaviji. Godišnji izveštaji Britanskog poslanstva u Beogradu 1921-1938, knj. I (1921-1930), priredio Živko Avramovski, Beograd: Архив Југославије – Загреб: Globus, 1986.

A Short History of the Ukraine, Kiev, 1986.

„Аца Динић“, *Ko je ko u Jugoslaviji*, Beograd - Zagreb: Jugoslovenski godišnjak, Nova Evropa, 1928.

Aleksić, Vesna. „Prometna banka a.d. u modernizacijskim procesima u Srbiji u prvoj polovini 20.veka“, *Bankarstvo* 1/2013, 12–33.

Благојевић, Обрен. *Економска мисао у Србији до II светског рата*, Beograd: SANU, 1980. (Cyrillic)

Ђорђевић, Димитрије. *Carinski rat Austrougarske i Srbije 1906–1911*, Beograd: Istorijski institut, 1962. (Cyrillic)

Гашић, мр Ранка. „Британски и немачки утицај на београдску елиту 1936–1941“. Докtorsка дисертација, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Катедра за општу савремену историју, 2003.

Гашић, Ранка. *Beograd u hodu ka Evropi. Kulturni uticaji Britanije i Nemačke na beogradsku elitu 1918–1941*, Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2005.

Гашић, Ранка. „Страни капитал у електрификацији Београда 1918–1941. Случај електричне централе ’Snaga i svetslost‘“. *Tokovi istorije* 2/2014, 11–32. (Cyrillic)

Jones, Geoffrey. *British Multinational Banking, 1830–1990*, Oxford, Clarendon Press, 1995.

---

68 Ранка Гашић, „Британски и немачки утицај на београдску елиту 1936–1941“, (докtorsка дисертација, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Катедра за општу савремену историју, 2003), 73.

- Jurković, Božidar. *Das auslaendische Kapital in Jugoslawien*, Diss. Stuttgart, 1940.
- Kostić, Milivoje M. *Uspomene na Beogradu. Poslovi i dani trgovaca, privrednika i bankara u Beogradu 19. i 20. veka*, Beograd: Biblioteka grada Beograda, Istorijski arhiv Beograda, Zavod za zaštitu spomenika kulture Beograda, 1994. (Cyrillic)
- Kulundžić, Zvonimir. *Politika i korupcija u kraljevskoj Jugoslaviji*, Zagreb: Stvarnost, 1968.
- Lamer, Mirko. *Wirtschaftliche Verflechtungen Suedslawiens. Ein Beitrag zum Problem der Eingliederung der suedslawischen Volkswirtschaft in die Weltmarktwirtschaft*, Zagreb: Grafika, 1933.
- „Marko Vuletić“, *Srpski biografski rečnik Matice srpske*, tom 2, V-G, Novi Sad: Matica srpska, 2006. (Cyrillic)
- Milić, Danica. „Zakupci iz Engleske u srpskim rudnicima do Prvog svetskog rata“, *Jugoslovensko-britanski odnosi. Saopštenja sa Okruglog stola, održanog 23-25. septembra 1987. u Kragujevcu, povodom 150 godina od dolaska prvog britanskog konzula u Srbiju*, Zbornik radova, ur. Petar Kačavenda, 135–148, Beograd: Institut za savremenu istoriju, 1988.
- Mitrović, Andrej. *Strane banke u Srbiji 1878-1914*, Beograd: Stubovi kulture, 2004. (Cyrillic)
- Ostojić Fejić, Ubavka. „Spisak pitomaca Srpskog Potpornog Fonda“. *Miscellanea* 20/1990. 115–125.
- Paunović, Miloš i drugi. *Izbegništvo u učionici. Srpski studenti i đaci u Velikoj Britaniji za vreme Prvog svetskog rata*, Beograd: Centar za sportsko nasleđe jugoistočne Evrope, 2016.
- Rozenberg, Vladimir. *Inostrani kapital u jugoslovenskoj privredi*, Beograd, b.m., 1937.
- Stojadinović, Milan. *Ni rat ni pakt: Jugoslavija između dva rata*, Rijeka: Otokar Keršovani, 1970.
- Spomenica Beogradske trgovačke omladine 1880-1930*, Beograd: b.i., 1931. (Cyrillic)
- Tatjacak, David. *Beogradski Jevreji i njihova zanimanja od kraja 19. veka do Drugog svetskog rata*, Beograd: Jevrejski istorijski muzej Saveza jevrejskih opština Srbije, 2019.
- Tešić, Dragan. *Jugoslovenska radikalna zajednica u Srbiji 1935–1939*, Beograd: Institut za savremenu istoriju, 1997. (Cyrillic)

Uprava za koordinaciju rada naučnih instituta, Institut za istorijska pitanja, *Britanski kapital u Jugoslaviji 1918–1941. Njegova ekonomska, politička i obaveštajna uloga*, Beograd, 1951.

Weber, Fritz. *Vor dem großen Krach: Österreichs Banken in der Zwischenkriegszeit am Beispiel der Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe*, Vienna: Böhlau Verlag, 2016.

Anonim, „Die Fusion noch nicht perfekt, aber bereits vom Exekutivkomitee genehmigt“, *Der Tag*, 9. 10. 1939, 1.

Anonim, „Das Schicksaal der Anglobankaktionäre“, *Die Boerse*, 16. 9. 1926, 5.

Pares, Bernard. „Obituary. Sir Peter Bark“, *The Slavonic and East European Review*, vol 16, 46/1937.

Anonim. „Englesko-srpska banka“, *Srpske novine* 3. 10. 1913.

„Mr Peter Bark in Belgrade“, *The Belgrade Economic Review* 11/1927, 249–250.

„Jugoslovenska udružena banka“, *Analiza bilansa* 16/1936.

„Jugoslovenska udružena banka“, *Analiza bilansa* 16/1937.

„Jugoslovenska udružena banka“, *Analiza bilansa* 16/1940.

„A New Bid to Expand Anglo-Yugoslav Trade“, *South Slav Herald* 22 i 23/1939, vol VII, 16 jan-16 feb, 1.

„Anglo-Yugoslav Trade Moves in London“, *South Slav Herald* 6 i 7/1939. vol VIII, June, 4.

Anonim, „Stanje Narodne banke“, *Ekonomist*, 1.5.1925, 415–416.

Alexander Henderson, pristupljeno 1. 11. 2023, <https://www.thepeerage.com/p2983.htm#i29825>

British Trade Corporation, HC Deb 26 April 1917 vol 92 cc2568-70, pristupljeno 10. 11. 2023, <https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1917/apr/26/british-trade-corporation>

Anglo-Austrian bank. pristupljeno 5.11.2023, https://en.wikipedia.org/wiki/Anglo-Austrian_Bank

The banker for all seasons, pristupljeno 5. 11. 2023, <http://www.royal-betrayal.uk/page.cfm?page=7>

Slavko Sirišćević, pristupljeno 4. 11. 2023, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=56220>

- Mileta Gujaničić, Jovan Stojković, *Istorijat proizvodnje gvožđa i čelika u razvoju industrije Srbije. 100 godina SARTID-a*, pristupljeno 10. 11. 2023, https://industrijskisindikar.org/userfiles/file/Istorija%20SARTID-a%201913-2013_.pdf
- Ivan Grigorovich Barsky, pristupljeno 7. 11. 2023, https://en.wikipedia.org/wiki/Ivan_Grigorovich-Barsky.
- Andrija Radenić, *Bene Berit u Srbiji i Jugoslaviji 1911–1940*, Jevrejska digitalna biblioteka, pristupljeno 20. 11. 2023, <https://www.jevrejskadigitalnabiblioteka.rs>.

Summary

Dr Ranka Gašić

BRITISH TRADE CORPORATION IN BELGRADE, 1920–1926

The British Trade Corporation was created in 1917 and opened a branch in Belgrade on March 8, 1920. Up until 1926, this branch served as a representative office for several prominent London-based banks, including Lloyd's Bank, Martin's Bank, Barclay's Bank, and London & Westminster Bank. Its primary objectives encompassed facilitating relations with British firms within the Kingdom of the Serbs, Croats, and Slovenes (KSCS), overseeing transactions between Britain and the KSCS, and providing financial assistance to domestic firms in their interactions with Great Britain. In 1926, the institution underwent a transformative merger with the Anglo-Austrian Bank, subsequently rebranding itself as the Anglo-International Bank. By the conclusion of that same year, the entity had executed the liquidation of its Belgrade branch. The bank played a pivotal role in managing the one million pound sterling state loan within the United Kingdom in 1925. Milan Stojadinović served as the sole Serbian representative on the Board, while the predominant composition of the personnel comprised Russian emigrants, complemented by a limited number of Belgrade economists, many of whom had received their education in the United Kingdom during and after World War I. The bank ostensibly played a facilitative role in the establishment of contracts involving Serbian/Yugoslav joint stock enterprises, namely "SARTID" Ltd. (collaborating with Vickers Armstrong Ltd. in 1922) and "Rudar" (engaging with Johnson, Matthey, and Co. in

1925 and Selection Trust & Co. in 1926). A limited number of Belgrade manufacturers availed themselves of loans from this bank. Primarily, they engaged in the trade of English textiles and cultivated business affiliations with British enterprises before World War I, notably amid the “Tariff War” with Austria-Hungary spanning from 1906 to 1911.